



SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ EĞİTİMDEKİ YERİ

Place of Civil Society Organizations in Education

Mukadder Boydak ÖZAN¹

Hakan POLAT²

Gönül ŞENER³

ÖZET

Bu çalışmada sivil toplum kuruluşlarının eğitimdeki yeri öğretmen görüşlerine göre belirlenmeye çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, il merkezindeki okullardan amaçlı örnekleme yoluyla seçilmiş 57 öğretmen oluşturmaktadır. Veri toplamak için hazırlanan dört adet açık uçlu soru görüşleri alınmak üzere öğretmenlere sorulmuştur. Elde edilen verilerin analizinde nitel araştırmaları çözümlenmede kullanılan içerik analiz yöntemi uygulanmış ve ifadelerin benzerliğine göre gruplandırmalar yapılarak temalar oluşturulmuştur. Her bir temada dikkat çeken öğretmen görüşleri doğrudan alıntılarla yansıtılmıştır. Araştırma sonunda öğretmenlerin görüşlerinden elde edilen sonuçlara göre; sivil toplum kuruluşlarının gerekli olduğu ancak toplum tarafından yeteri kadar desteklenmediği, ayrıca sivil toplum kuruluşlarının eğitim politika ve uygulamalarında yeterince yer almadığı, eğitimle ilgili sorunlara duyarsız kaldığı ve bu sorunları yeteri kadar dile getiremediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Sivil toplum kuruluşları, sivil toplum örgütleri, öğretmen görüşleri, eğitimdeki yeri, STK, STÖ.

ABSTRACT

In this study, place in education of civil society organizations, according to the opinions of teachers were studied to determine. Phenomenology design was used in qualitative research methods. In research design was used in the qualitative study of phenomenology. The study group of the study is composed of 57 teachers selected by purposive sampling of the schools in the province. To collect data prepared in four open-ended questions were asked teachers to obtain their opinions. In the analysis of the data obtained, the content analysis methods used in the analysis of qualitative research has been applied and grouping according to similarity of expression made and themes were developed. Remarkable teachers' opinions are reflected in each theme with a direct quote. According to results obtained from the teachers' opinions at the end of the study; of civil society organizations is necessary but is not supported enough by the society also of civil society organizations in education policy and practice is not sufficiently related to education remain insensitive to the problems and these problems can not be expressed enough has been concluded.

Keywords: Civil society organizations, civil society organizations, teachers opinions, place in education, NGOs, CSOs.

GİRİŞ

Son dönemlerde yaşanan toplumsal değişimler ile sivil toplum olgusu, ekonomiden politikaya, kültürden sosyal hayata kadar geniş bir yayılma alanına sahip olmaya başlamıştır. Bu nedenle bireyler, olayları daha iyi algılayabilmek için, devlet dışı sosyal organizasyonlar olarak da ifade edilebilecek olan sivil örgütlenmeleri dikkate almaları gerekmektedir (Talas, 2011). Bu örgütlenmeler dünyanın farklı yerlerinde değişik isimlerle anılmaktadır.

Avrupa'da genellikle Non Governmental Organizations (NGOs), ABD'de ise Public Voluntary Organizations (PVOs) olarak tanımlanan örgütler Türkiye'de sivil toplum örgütü (STÖ) ya da sivil toplum kuruluşları (STK) adlarıyla anılmaktadır. Bununla birlikte sivil toplum örgütleri, lobiler, siyasal gruplar, dernekler, sendikalar, odalar vb. genel olarak siyasal karar verme sürecinde baskı ya da çıkar grupları gibi farklı isimlerde de görmek mümkündür. "Sivil toplum örgütleri, üyeleri öncelikle devlet dışı faaliyetlerle uğraşan ve bu faaliyetler aracılığıyla devlet kurumları

¹ Doç. Dr., Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ELAZIĞ Mail: mboydak@firat.edu.tr

² Okt., Fırat Üniversitesi, Enformatik Bölümü, ELAZIĞ Mail: hakanpolat@firat.edu.tr

³ Doktora Öğr., Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, ELAZIĞ Mail: gonulsener17@hotmail.com

üzerinde baskı ve denetim uygulayarak kendi kimliklerini koruyan gönüllü kuruluşlardır” (Keane, 1994). Talas (2011) sivil toplum kuruluşlarını, devlet örgütü dışında, birtakım siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal faaliyetleri yürüten gönüllü kuruluşlar olarak tanımlamıştır. Habermas (1999) tarafından sivil toplum kuruluşları, “insanların resmi alan dışında bir araya gelerek gruplar oluşturmaları, devletin etki alanı ve ekonomik alanı dışında gönüllü olarak bir araya gelerek sosyal ilişkiler ürettikleri, yapılarıdır” şeklinde tanımlanmıştır. Uğur (1998) ve Şirin (2008), sivil toplum kuruluşlarını, yurttaşların ortak bakış, ortak çıkar, ortak duyarlılık, ortak talep vb. gibi amaçlarla gönüllülük esasıyla bir araya gelerek, devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanda meydana getirdikleri dernek vakıf, sivil girişim, platform, ilişki ağı ve benzerinden oluşan yapıları ve etkinlikleri sivil toplum örgütleri biçiminde tanımlamaktadır.

Özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda kamusal alan olarak adlandırılan resmi devlet örgütü ve devlet üzerinde egemen bir zihniyet olan burjuva sınıfı, sosyal hayatın birçok noktası üzerinde etkili olmuştur. Tek bir kamusal alan anlayışı oluşturulmaya çalışılmıştır. Demokrasi, çok kültürlü yaşam, insan hakları gibi birçok alandaki mücadele sivil toplum, hükümet dışı toplum, 3. sınıf sektör olarak ifade edilen sivil toplum örgütlerinin doğuşunun ve gelişiminin hızlanmasına neden olmuştur (Doğan, 2000). Bu gelişmeler doğrultusunda 20. yüzyıl ile birlikte batıda sivil toplum örgütleri, hem çeşitlilik hem sayısal olarak giderek artmaya başlamıştır. 1950’li yıllardan sonra katılımcı demokrasinin ön plana çıkmış olması, iki büyük savaşın insanlığı tehdidi, kapitalist hayatın meydana getirmiş olduğu dengesizlik, sivil örgütlenmelerin hızlı ortaya çıkma nedenleri arasında gösterilmektedir. Dernekler, vakıflar, gönüllü halk faaliyeti organizasyonları, sendikalar, esnaf ve ticari örgütlenmeler, kooperatifler hızla çoğalan ve etkili hale gelen sivil örgütler arasında yer almaktadır. Sivil toplum örgütlerinin ortaya çıkışı ile ilgili sadece devlet yönetiminin yetersiz işleyişine karşı tepki gösterilmesi, tek neden olarak kabul edilemez. Bunun dışında özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren artan katılımcı demokrasi anlayışının ve bilgi birikiminin de etkisi ile sivil toplum örgütlerinin ortaya çıkışı hızlı ivme kazanmıştır (Çankaya, 2005).

Türkiye’de sivil toplum ile ilgili yapılan araştırmalar, Osmanlı dönemi ve cumhuriyet yıllarına dayanan ve kendi kültürümüzle özdeş bir sivil toplumun olduğunu ortaya koymaktadır. Dünya Bankası’nın 1997 yılında Türkiye’de STK’lar konusunda hazırladığı raporda; Türkiye’deki sivil toplumun gönüllülük kavramı ile geliştiği ve bunun Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluş yıllarına dayanan yaklaşık 700 yıllık bir süreç olduğu belirtilmiştir. Fakat dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de 1980 sonrasında sivil toplum kavramının daha popüler olduğunu söylemek mümkündür. Ekonomik alandan siyasete, eğitimden hukuka birçok alanda faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri 1980 den sonra patlama göstermiş ve çoğulculuğa zemin oluşturmaya başlamıştır (Çaha, 2000). Türkiye’de 80’li yıllardan sonra hızlanan 1990’lardan sonra hızla ivme kazanan, sivil eğitim merkezleri, aile danışma merkezleri, özel okullar, özel çocuk yuvaları, vakıf ve dernekler, dayanışma kurumları, proje ve girişimcilik merkezleri gibi yeni örgütsel faaliyetler, sivil toplumsal anlayışının önem kazanmaya başladığının göstergeleri olarak kabul edilmektedir (Çaha, 2000; Çankaya, 2005).

Son yıllarda sivil örgütlenmelerin aktivitelerinde artış görülmüş, yaptıkları faaliyetleri çeşitlendirerek toplumda daha önemli rol oynamaya başlamışlardır (Lee, 2010). Günümüzde faaliyet gösteren sivil örgütlenmelere bakıldığında çok çeşitli sahnelerde ortaya çıktıklarını görmek mümkündür. Örneğin siyasi güç paylaşan rollere sahip oldukları gibi, doğayı, çevreyi ve hayvanları koruma projeleri, Avrupa Birliği projeleri, sokak çocuklarını koruma projeleri, gençlere yönelik istihdam projeleri, kadın hakları ve kadınlara yönelik şiddetle ilgili projeler vs. gibi çok yönlü projelerin içerisinde görmek mümkündür. Bununla birlikte STK’ların özelliklerini Tekeli (2000) dört temel başlıkta incelemiştir. Bunlar;

1. STK’ların gönüllülük üzerine kurulmuş olmaları,
2. Toplumsal gelişmeye katkıda bulunmaları,
3. Yatay ilişkiler üzerine kurulmuş olmaları,
4. Açık ve bir konuda yoğunlaşmış örgütler olmaları şeklinde açıklamıştır.

Bu özellikler STK'ların; toplumun gelişmesine ve sorunların çözümüne katkı sağlaması, bireylerin haklarını korumasına yardımcı olması amacıyla belirli bir konuda, alanda ya da meslek gruplarına hitap edecek yapıda olması gerektiği açıkça anlaşılmaktadır. Sivil toplum kuruluşları farklı amaçlar doğrultusunda kurulduğu için bireyler de farklı nedenlerden dolayı bu kuruluşlara üye olmaktadır. Yılmaz (2004) sivil toplum kuruluşlarının iki temel amacını (1) hak elde etmeye yönelik örgütler ve (2) toplum hizmetine yönelik örgütler olarak incelemiştir.

1. Hak Elde Etmeye Yönelik Örgütler: Devlet otoritesi karşısında bireyin hak ve menfaatlerinin korunmasını amaçlayan örgütlerdir. Bu amaca yönelik sivil toplum kuruluşları, sendikalar, dernekler, meslek kuruluşları ve meslek odaları biçiminde sınıflandırılabilir.

2. Toplum Hizmetlerine Yönelik Örgütleri: Bireylerin devlet ile her hangi bir hak bölüşümü olmaksızın, hiçbir menfaat gözetmeksizin, topluma kendi alanlarında hizmet ederek katkıda bulunmak amacıyla oluşturduğu örgütlenmelerdir. Bu tip örgütler gönüllü kuruluşlar/örgütler olarak adlandırılırlar. Çevre örgütleri, hayır kuruluşları, kalkınma ve güzelleştirme dernekleri, okul dernek ve vakıfları bu kategoriye örnek verilebilir.

Ekonomi, eğitim, hukuk, siyasi, sosyo-kültürel ve insani değerler açısından sivil toplum örgütlerinin hızla gelişimine neden olan faktörler Özdemir (2002) ve Çankaya'ya (2005) göre şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Sanayi devrimi ile ortaya çıkan işveren ile çalışanlar arasındaki uçurumların giderilme faaliyetleri,
2. Günümüz bilgi teknolojisi karşısında kamu sektörlerinin yetersiz kalması,
3. Küreselleşen dünyada gelişen iletişim teknolojileri ile insanlar arasındaki etkileşimin artması,
4. Kamu hizmetlerinden tüm toplumun eşit şekilde faydalanmasını sağlama çabaları,
5. Dünya üzerinde ekonomik alanda yaşanan dengesizliklerin artması,
6. Toplumun birçok alanında karar sürecine örgütlü katılımın sağlanması ve ortak sorumluluğun gelişmesi,
7. Değer merkezli organizasyonların, ulusal ve uluslararası faaliyetleri,
8. Dünyada giderek artan barış çabaları,
9. Küresel yönetim anlayışının gelişmesi,
10. Bürokratik örgütlerin yerine, insan ilişkilerini ön plana çıkaran ve esnek yapılı örgütlerin hızla kabul görmesidir.

STK'lar demokratik ve şeffaf bir toplumun yaratılması, farklı çıkar gruplarının görüşlerini uzlaştırmak, yeni teknolojiler ve küreselleşme baskılarıyla karşılaşan toplumun değişime ayak uydurmasını sağlamak açısından önem kazanmıştır. Son yıllarda sivil toplum kuruluşları, tüm dünyada demokratik yaşamın sürdürülmesi ve gerçekleştirilmesinde önemli bir konuma sahip olmaktadır (Gözübüyük, 2002).

STK'ların uluslararası düzeydeki kararlara etki etmesi bu kuruluşların önemini ortaya koymaktadır. Kamuoyu oluşturup geniş seçmen kitlelerine ulaşarak alınacak siyasal ve ekonomik kararlarda rota belirleme gibi önemli roller üstlenmektedirler. Öyle ki, çok taraflı yatırım anlaşmalarını sabote etmekten, çevresel felaket haberlerine kadar pek çok konuda uluslararası antlaşma ve uzlaşmalarda istedikleri sonucu aldırarak kadar önemli bir konum elde edebilmektedirler. Bu yapılanmaların bazen kamuoyunu bilinçli bir şekilde yanlışa yönlendirebilecek güce bile erişme imkânları bulunmaktadır (Rugman, 2000). Toplumdaki bireyleri bilinçlendirerek vatandaşlık bilincinin gelişimine doğrudan katkı sağlayan kuruluşlar olma özelliğine sahip olduklarından, bu kuruluşlara katılımın ve geliştirilmesinin devlet tarafından desteklenmesi gerekir.

Hükümetlerin uygun politikalar geliştirmesi için STK'ların bu sürece katılımının gerekli olduğu ve hükümete bilgiler sağlamaktadır. Ayrıca yasaların uygulanmasında baskılar kurarak süreci izler, toplumun çıkarları doğrultusunda hükümet politikalarını destekleyici rol oynar. Çoğu gelişmekte olan ülkelerde, STK'ların politika hedeflerini ve hükümet programlarını tamamlayan

programları vardır. Bu politikaların geliştirilmesinde hükümetler ve STK'lar arasında yakın bir çalışma ilişkisi ortaya çıkmaktadır (Ghaus-Pasha, 2005).

Sivil Toplum Kuruluşlarının Eğitimdeki Yeri

STK'lar eğitim hizmetlerini destekleyen çeşitli roller oynamaktadır. Bazı sivil toplum örgütleri eğitimle ilgili sorumluluklarını yerine getirmek için hükümetler üzerinde baskılar kurarak eğitimin gelişmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadırlar (Rose, 2009). Ülkemizde sivil toplum kuruluşları eğitimle ilgili çalışmalarda etkisinin olduğu düşünülmektedir. Bunun en belirgin örneği, Milli Eğitim Şûra'larında, üniversiteler, kurum ve kuruluşlar ve MEB merkez ve taşra teşkilatlarının yanında sivil toplum kuruluşlarının da görüşlerine yer verilmesidir (Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB], 2010). Eraslan'ın (2011) yaptığı çalışmada eğitim alanında örgütlü 23 eğitim sendikası bulunduğunu, bu iş kolunda 909.168 kişi çalıştığını ve 524.484 kişinin ise bu sendikalara üye olduğunu belirtmiştir. Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanununa göre "Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri" koluna bağlı sendikalara; Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE), Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Üniversitelerarası Kurul (ÜAK), Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi (ÖSYM), Yüksek Teknoloji Enstitüleri, Yüksek Öğrenim, Kredi ve Yurtlar Kurumu'na (YURTKUR) bağlı tüm çalışanların üye olma hakları bulunmaktadır. Genel olarak eğitim sendikalarının amaçlarına bakıldığında evrensel sendikacılığın temel unsurları olan dayanışma, birliktelik, hak ve menfaatleri koruma ve geliştirme gibi özelliklere de yer verilmektedir. Genel olarak Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin eğitimle ilgili etkinliklerine bakıldığında devletin eğitim politikaları ile örtüştüğü söylenebilir (Çakır, 2006; Güneş ve Güneş, 2003). Sivil toplum kuruluşlarından bazılarının eğitimsel hizmetlerine baktığımızda eğitim alanında da önemli hizmetler yaptıkları söylenebilir. Özellikle vakıf, dernek türündeki sivil toplum örgütleri eğitimsel etkinliklere yönelmişlerdir. Böylece Türk demokrasisinin gelişmesine katkı sağladıkları gibi eğitim sistemine olan etkileri de inkâr edilemez (Tezcan, 2003).

Bireylerin ortak bakış, ortak çıkar, ortak duyarlılık, ortak talep vb. gibi amaçlarla gönüllü olarak bir araya geldikleri yapılanma olarak tanımlanan STK'ların eğitimle ilgili sorunlarda ve gelişmelerde de toplumun ve bireylerin taleplerini dile getirdiği düşünülmektedir. Bu doğrultuda ülkemizde öğretmenlerin sivil toplum kuruluşları hakkında ne düşündükleri ve STK'ların eğitimde olan yeri hakkında öğretmen görüşlerinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Çalışmayı önemli kılan bir başka etken ise literatürde STK'ların eğitimdeki yerine ilişkin az sayıda çalışmanın olmasıdır. Bu önem çerçevesinde sivil toplum kuruluşlarının eğitimdeki yeri hakkında öğretmen görüşleri araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının gerekliliğine ihtiyaç var mıdır?
2. Türkiye'de sivil toplum kuruluşları toplum tarafından yeteri kadar destekleniyor mudur?
3. Türkiye'de STK'lar eğitim politika ve uygulamaları içerisinde yer almakta mıdır?
4. Türkiye'de STK'lar toplumun eğitimle ilgili sorunlarını yeterince dile getirmekte midir?

YÖNTEM

Sivil Toplum Kuruluşlarının Eğitimdeki yeri hakkında öğretmen görüşlerinin belirlenmeye çalışıldığı bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgu bilim deseni, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanır. Ayrıca bize tamamen yabancı olmayan ancak tam olarak anlamını kavrayamadığımız olguları çalışmada uygun bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemleri içinde yer alan kolay ulaşılabılır durum yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi araştırmacıya hız ve pratiklik kazandırır. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçer (Şimşek ve Yıldırım, 2011). Çalışma grubunu, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim

Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı'nda tezsiz yüksek lisans eğitimi gören, aynı zamanda Elazığ ili merkezindeki ilkokul (n=15), ortaokul (n=16) ve liselerde (n=26) görev yapan 57 öğretmen oluşturmaktadır. Bu öğretmenlere ilişkin demografik özellikler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. Öğretmenlerin farklı değişkenlere göre frekans tablosu

Okul Türü	İlkokul	Ortaokul	Lise	Toplam
	N	18	13	26
%	31.6	22.8	45.6	100
Görev Türü	Sınıf	Branş	Meslek	Toplam
	N	13	30	14
%	22.8	52.6	24.6	100
Cinsiyet	Bayan	Bay	Toplam	
	N	30	27	57
%	52.6	47.4	100	
Öğrenim Durumu	Lisans	Lisansüstü	Toplam	
	N	37	20	57
%	64.9	35.1	100	
Kıdem	1-3	4-6	7 yıl +	Toplam
	N	21	13	23
%	36.8	22.8	40.4	100

Veri Toplama Aracı

Sivil toplum kuruluşlarının eğitime katkılarına ilişkin öğretmenlerin görüşlerini belirlemeye yönelik olarak altı adet açık uçlu soru hazırlanmıştır. Soruların hazırlanmasında, literatürdeki mevcut çalışmalar incelenmiş ve üç uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda görüşme formunda yer alan altı sorudan iki tanesi diğer sorularla benzerlik gösterdiği gerekçesiyle formdan çıkarılmıştır. Kalan dört soruyu içeren görüşme formları öğretmenlere verilmiş, gerekli açıklamalar yapılmış ve bu formlardaki sorulara yanıt vermeleri istenmiştir. Öğretmenler tarafından doldurulan bu görüşme formları araştırmanın temel veri kaynağı olarak kabul edilmiştir.

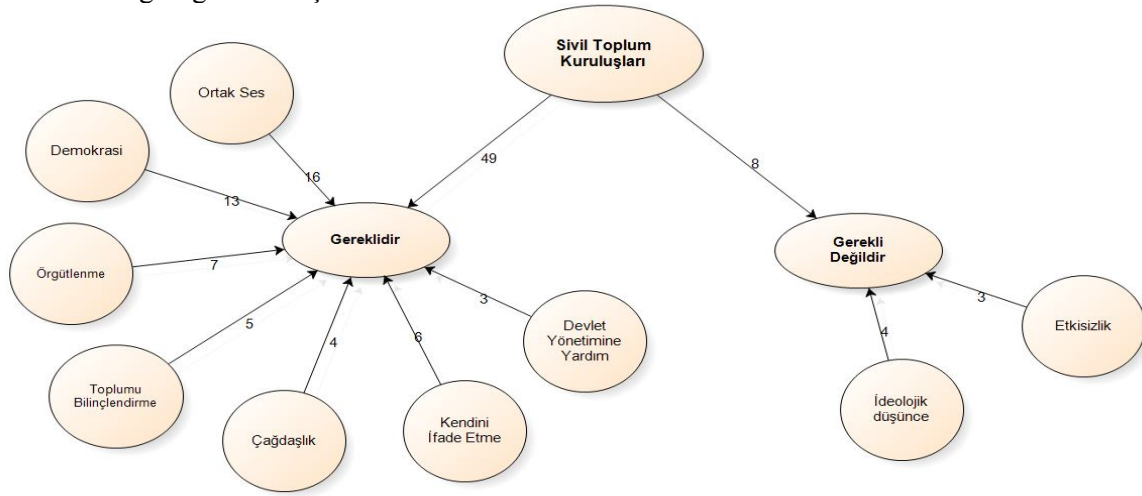
Verilerin Analizi

Öğretmenlerin görüşleri dikkate alınarak elde edilen verilerin analizinde nitel araştırmaların çözümlenmesinde kullanılan "içerik analizi" yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde, temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunu okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu yolla veriler tanımlanmaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Çalışmada ilk olarak öğretmenlerin görüşme formuna vermiş oldukları yanıtlar incelenmiş ve toplanan bütün veriler (57 görüşme formu) geçerli kabul edilmiştir. Daha sonra bu görüşme formları üzerinde çözümlenmeler yapılmış ve formların her birine sırayla sayı numarası verilerek her bir soru için bir word belgesi oluşturulmuş ve bilgisayar ortamına aktarılan yanıtlar istatistiksel veri analiz programı Nvivo paket programı (demo versiyonu) ile analiz edilmiştir. Öğretmen görüşlerinin analizinde, ifadelerin benzerliğine göre gruplandırmalar yapılarak temalar oluşturulmuş ve öğretmen görüşleri uygun temalara yerleştirilmiştir. Ayrıca çalışmada öğretmenlerin görüşlerine ilişkin frekans değerleri belirlenmiştir. Katılımcıların görüşleri Ö1, Ö2, ..., Ö57 şeklinde kodlanarak her bir temada dikkat çeken katılımcı görüşlerine doğrudan alıntılarla yer verilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini ölçmek için, görüşlerinden elde edilen dört farklı soruya verilen yanıtların yerleştirildiği temayı temsil edip etmediğini görebilmek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu doğrultuda uzman tarafından incelenmesi istenen soru formlarından elde edilen yanıtlar ile araştırmacı tarafından oluşturulan tema listesi, hiçbir yanıt dışarıda kalmayacak şekilde eşleştirilmiştir. Ayrıca araştırmanın güvenilirliğini ölçmek için Miles ve Huberman'ın (1994) geliştirdiği; $Uzlaşma\ Yüzdesi(P) = \frac{Görüş\ Birliği\ (Na)}{(Görüş\ Birliği\ (Na) + Görüş\ Ayrılığı\ (Nd))} \times 100$ formülü kullanılmıştır. Nitel çalışmalarda, uzman ve araştırmacı

değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90 ve üzeri olduğu durumlarda güvenilirlik sağlanmış olmaktadır (Saban, 2008, s.467). Buna göre görüşüne başvurulmuş uzman sadece yedi ifadeyi araştırmacılar arasında farklı bir kategoriye yerleştirmiştir. Bu hesaplamanın ardından araştırmacının güvenilirliği; $P = 223 / (223 + 7) \times 100 = \%97$ olarak bulunmuştur. Bu sayede araştırmacının geçerliliği sağlanmıştır. Araştırmacının dış geçerliliğinin sağlanması için ise araştırmacının örnekleme genellemeye izin verecek şekilde seçilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Sivil toplum kuruluşlarının eğitime katkılarına ilişkin öğretmenlerin genel görüşleri incelenmek üzere görüşme formunda yer alan dört farklı soruya verilen yanıtlar dikkate alınarak, ana temalar ve bu ana temalara bağlı kategoriler oluşturulmuştur. “Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının gerekliliğine inanıyor musunuz?” sorusuna ilişkin Sivil toplum kuruluşlarının gerekliliğine ilişkin oluşturulan ana temalar, ana temalara bağlı kategoriler ve frekans değerleri Şekil 1’deki gibi gösterilmiştir.



Şekil 1. Sivil toplum kuruluşlarının gerekliliği hakkında öğretmen görüşleri

Elde edilen veriler incelendiğinde, STK’ların gerekli olduğunu savunan öğretmenlerin sayısının ($f=49$), gereksiz olduğunu savunan öğretmenlerin sayısından ($f=8$) fazla olduğu görülmüştür. STK’ların gerekli olduğunu savunan öğretmenlerin görüşlerinde, ortak ses ($f=16$) ve demokrasi ($f=13$) kategorilerine ilişkin ifadeler daha sık rastlanmıştır. Ayrıca örgütlenme ($f=7$), kendini ifade etme ($f=6$), toplumu bilinçlendirme ($f=5$), çağdaşlık ($f=4$) ve devlet yönetimine yardım ($f=3$) kategorilerinde tekrarlanan görüşlerin olduğu dikkat çekmektedir. Gerekliliğini savunan görüşlerde ise ideolojik düşünce ($f=4$) ve STK’ların etkisizliği ($f=3$) tekrarlanan ifadeler arasında yer almıştır. Öğretmenlerin STK’ların gerekliliğine ilişkin görüşleri ile ilgili örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

Evet, çünkü ...

Ö3: “Demokrasinin yayılması, hakların elde edilmesinde katkıları vardır.” (Demokrasi)

Ö8: “Demokrasi gereği hakları savunan bir örgütün olması gerekir.” (Örgütlenme)

Ö9: “STK’lar bireylerin ortak sesi olduğu için sorunlar kolay dile getirilir.” (Ortak ses)

Ö11: “Çağdaş ve demokratik bir toplum olmak için gereklidir.” (Çağdaşlık)

Ö15: “Farklı fikirlerin ifade edilmesi açısından gerekliliğine inanıyorum.” (Ortak ses)

Ö16: “Kesinlikle inanıyorum bir ülkede STK’lar ne kadar olursa o ülkede demokrasi o kadar çok iyi işler, ülke sorunları o kadar kolay çözülür.” (Demokrasi)

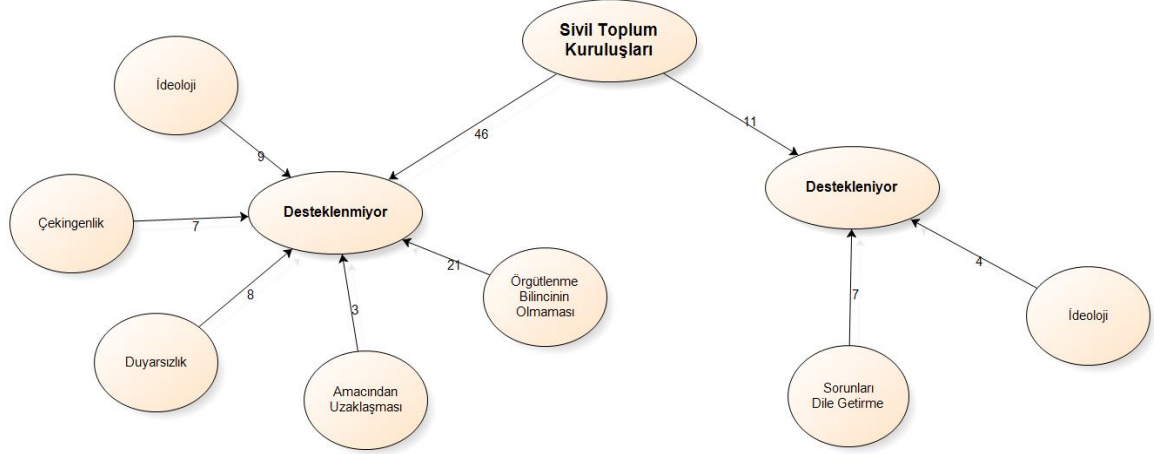
Ö18: “Hakların korunması ya da herhangi bir konuda bilinci artırmak aksaklıkları ön plana çıkarmak adına gerekli olduklarına inanıyorum.” (Toplumu bilinçlendirme)

Ö20: “Toplumu bilinçlendirme açısından faydalı olduğunu düşünüyorum.” (Toplumu bilinçlendirme)

Ö28: “Bireyin kendi ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda kendini daha iyi ifade edebileceği bir ortam olarak düşünüyorum.” (Kendini ifade etme)

Ö47: “Gerekli alandaki eksiklikleri daha kolay dile getirebilmesi için, uygulamanın içinde bulunarak, yeniliklere daha kolay adapte olmamız için gereklidir.” (Çağdaşlık)

“Sizce, Türkiye’de sivil toplum kuruluşları toplum tarafından yeteri kadar destekleniyor mu?” sorusuna ilişkin oluşturulan ana temalar, ana temalara bağlı kategoriler ve frekans değerleri Şekil 2’deki gibi gösterilmiştir.



Şekil 2. Sivil toplum kuruluşlarının toplum tarafından desteklenme durumuna ilişkin öğretmen görüşleri

Sivil toplum kuruluşlarının toplum tarafından desteklenmediğine ilişkin öğretmen görüşlerinin ($f = 46$) yanında, desteklenmediği yönünde öğretmen görüşlerine ($f = 11$) rastlanmıştır. Desteklenmediğini savunan görüşlerden, örgütlenme bilincinin olmaması ($f = 20$), ideoloji ($f = 9$), duyarsızlık ($f = 8$), çekingenlik ($f = 8$) kategorilerine ilişkin ifadelerle sık rastlanırken, STK’ların amaçlarından uzaklaşma ($f = 3$) kategorisine ilişkin ifadelerin daha az tekrarlandığı görülmüştür. Sivil toplum kuruluşlarının toplum tarafından desteklendiği az sayıda öğretmen tarafından dile getirilmiştir. Bu görüş altında oluşan kategoriler; sorunları dile getirme ($f = 7$) ve ideoloji ($f = 4$) olarak görülmüştür. STK’ların toplum tarafından desteklenme durumuna ilişkin öğretmen görüşleri ile ilgili örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

Hayır, çünkü ...

Ö1: “Halk bilinçlendirilmediği için yeterince destek yok.” (Örgütlenme bilincinin olmaması)

Ö2: “STK’lar konusunda insanımız duyarlı değil.” (Duyarsızlık)

Ö4: “Siyasi partilere yakın oldukları için fazla desteklenmiyor.” (İdeoloji)

Ö9: “Bireyler STK’lar konusunda bilinçlendirilmemiş.” (Örgütlenme bilincinin olmaması)

Ö13: “İnsanlar STK’ların yanında bulunmaktan çekiniyorlar.” (Çekingenlik)

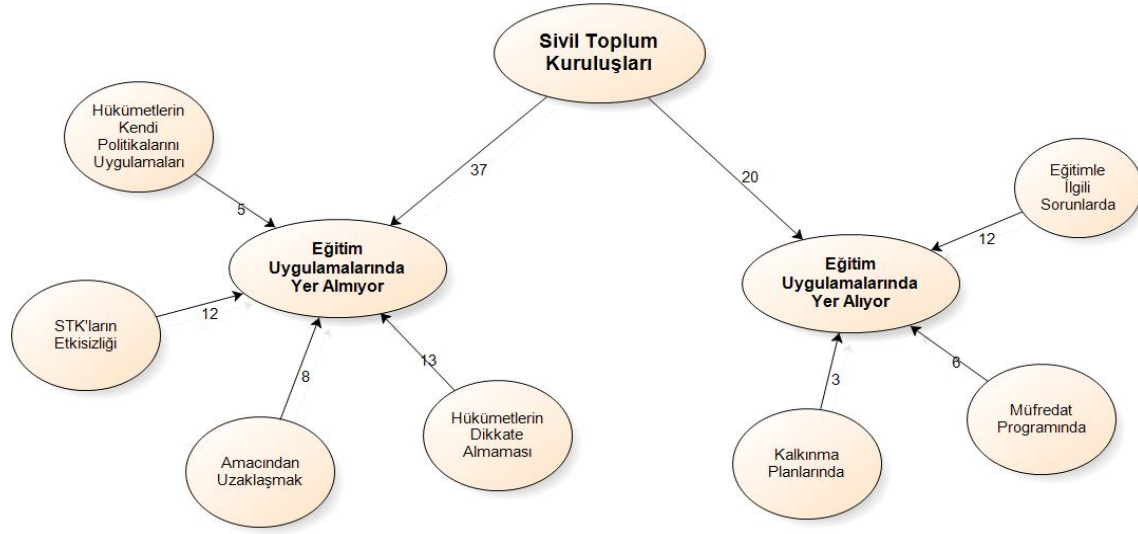
Ö17: “Halkımız bu konuda pek bilinçlendirilmiyor. Gerekli tanıtımlar yapılarak bu konu hakkında yaygınlaştırmalar yapılabilir.” (Örgütlenme bilincinin olmaması)

Ö23: “Ülke insanımız maalesef bu kuruluşlara karşı ilgisiz.” (Duyarsızlık)

Ö25: “İnsanlar ideolojik bir damga yemekten çekiniyor.” (Çekingenlik)

Ö31: “Yapılan destekler daha çok siyasi ve ideolojik görüşleri içerdiği için amacı dışına çıkıyor.” (Amacından uzaklaşma)

Öğretmenlere sorulan “Türkiye’de STK’ların eğitim politika ve uygulamaları içerisinde yer aldığı düşünülüyor musunuz? Yer alıyor ise hangi alanlarda yer alıyor ya da almalıdır?” sorusuna ilişkin oluşturulan ana temalar, ana temalara bağlı kategoriler ve frekans değerleri Şekil 3’te gösterilmiştir.



Şekil 3. Sivil toplum kuruluşlarının eğitim politika ve uygulamalarında yer aldığına ilişkin öğretmen görüşleri

STK'ların eğitim politika ve uygulamalarında yer almadığını düşünen öğretmen sayısının ($f = 37$), yer aldığını düşünen öğretmen sayısından ($f = 20$) fazla olduğu görülmüştür. Eğitim politika ve uygulamalarında yer almadığını düşünen görüşlerde; hükümetlerin STK'ları dikkate almaması ($f = 13$), STK'ların etkisizliği ($f = 12$), STK'ların amacından uzaklaşması ($f = 8$) ve hükümetlerin kendi eğitim politikalarını uygulamaları ($f = 5$) kategorilerine sık görüş bildirilmiştir. STK'ların eğitim politika ve uygulamalarında yer aldığını düşünen öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, eğitimle ilgili sorunlarda ($f = 12$), müfredat programlarının belirlenmesinde ($f = 6$) ve kalkınma planlarında ($f = 3$) kategorilerine sık görüşlerin belirtildiği görülmüştür. Öğretmen görüşlerine göre bu kategoriler, STK'ların eğitim politika ve uygulamalarında yer aldığı alanlardır. STK'ların eğitim politika ve uygulamalarında yer alma durumuna ilişkin öğretmen görüşleri ile ilgili örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

Hayır, ...

Ö3: "STK'lar siyasi partilerin uzantıları gibi olduğu için hükümetlerin aldıkları karara itiraz etmiyorlar ya da itiraz edenleri hükümetler dikkate almıyor." (Hükümetlerin dikkate almaması)

Ö5: "Çünkü STK'ların görüşleri alınsa bile önem verilmiyor. Kendi bildiklerini okuyorlar." (Hükümetlerin kendi politikalarını uygulamaları)

Ö6: "Çünkü ülkemizde hükümetlerin biz yaptık oldu anlayışı olduğu için STK'ları hesaba katmazlar." (Hükümetlerin dikkate almaması)

Ö25: "STK'ların görüşleri alınmak yerine hükümetlerin politikaları gerçekleştiriliyor." (Hükümetlerin kendi politikalarını uygulamaları)

Ö41: "Kararların alındığı ortamda bulunsalar bile etkisizler." (STK'ların etkisizliği)

Ö44: "4+4+4 siteminde bu köklü reformlarda kendilerini göremedik." (STK'ların etkisizliği)

Ö48: "STK'lar görevlerini yerine getirmek yerine kendilerini ön plana çıkarma yarışındalar." (Amacından Uzaklaşma)

Ö49: "STK'lar asli görevleri yerine siyaset yapıyorlar." (Amacından Uzaklaşma)

Evet, ...

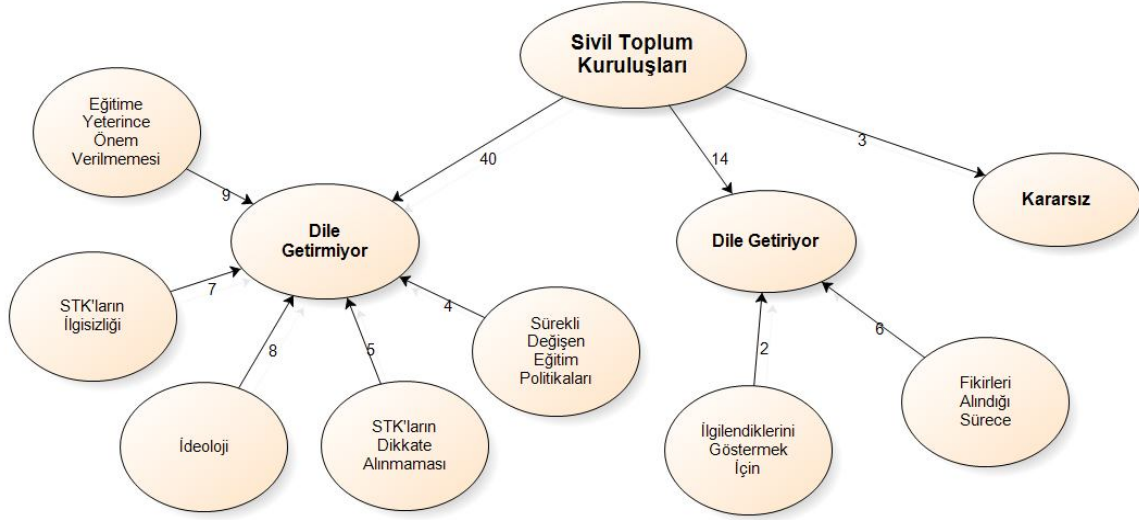
Ö7: "Genellikle eğitimcilerin sorunlarını dile getiriyorlar." (Eğitimle ilgili sorunlarda)

Ö17: "Birçok eğitim kuruluşları var. Sistemdeki eksiklikleri anlatmak için kuruluşlar bulunmaktadır." (Eğitimle ilgili sorunlarda)

Ö27: "Eğitim programları ve müfredatlarının geliştirilmesinde.." (Müfredat programında)

Ö30: "Özellikle kalkınma planlarında ve şuralarda sivil toplum kuruluşlarının kesinlikle fikirleri alınıyor diye düşünüyorum." (Kalkınma planları)

“Türkiye’de STK’lar toplumun eğitimle ilgili sorunlarını yeterince dile getirebiliyor mu?” sorusuna ilişkin oluşturulan ana temalar, ana temalara bağlı kategoriler ve frekans değerleri Şekil 4’teki gibi gösterilmiştir.



Şekil 4. Sivil toplum kuruluşlarının eğitimle ilgili sorunları dile getirebilmelerine ilişkin öğretmen görüşleri

STK’ların eğitimle ilgili sorunları dile getirmediğini ($f = 40$) ve dile getirdiğini ($f = 14$) düşünen öğretmenlerin yanında, bu sorunları kısmen dile getirdiğini ($f = 3$) düşünen öğretmen görüşlerine rastlanmıştır. STK’ların eğitimle ilgili sorunları dile getirmediğini savunan görüşlerden, eğitime yeterince önem verilmemesi ($f = 9$) ve ideoloji ($f = 8$) kategorilerine sık görüşler bildirilmiştir. STK’ların ilgisizliği ($f = 7$), STK’ların dikkate alınmaması ve sürekli değişen eğitim politikaları ($f = 5$) kategorilerinde de görüşlerin olduğuna rastlanmıştır. Öte yandan öğretmenler, STK’ların kendi fikirleri alındığı sürece ($f = 6$) ve eğitim sorunlarıyla ilgilendiklerini göstermek için ($f = 2$) sorunları dile getirdiklerini belirtmişlerdir. STK’ların eğitimle ilgili sorunları dile getirme durumlarına ilişkin öğretmen görüşleri ile ilgili örnek ifadeler aşağıda verilmiştir:

Hayır, ...

Ö2: “Getirmiyor. Çünkü ülkemizdeki STK’lar bir siyasi ideolojinin devamı niteliğinde olduğu için.” (İdeoloji)

Ö3: “STK’lar eğitimle ilgili sorunları çok fazla dile getirmiyor. Sürekli yeni bir eğitim politikası geliştiriliyor. Eğitim adeta yaz-boz tahtasına dönmüş.” (Sürekli değişen eğitim politikaları)

Ö15: “Eğitimle ilgili kurulmuş STK’ların sorunlara uzak ve duyarsız oldukları kanısındayım.” (STK’ların ilgisizliği)

Ö19: “STK’ların görüşleri dikkate alınmıyor.” (STK’ların dikkate alınmaması)

Ö32: “En azından yerine tam olarak getiremeseler bile dile getirmeyi, ilgilendiklerini, yaptıkları açıklamalarla dile getiriyorlar.” (İlgilendiklerini göstermek için)

Ö38: “Ülkenin gündemi oldukça yoğun olduğundan eğitim bir türlü sırasını alamıyor.” (Eğitime yeterince önem verilmemesi)

Ö51: “Sürekli değişen eğitim politikalarından dolayı STK’larda bir şey dile getiremiyor.” (Sürekli değişen eğitim politikaları)

Evet, ...

Ö25: “En azından ilgilendiklerini belli ediyorlar.”

Ö31: “STK’lar eğitimle ilgili sorunları dile getiriyor ancak hükümetler dikkate almayı kendi politikalarını uyguluyorlar.”

Ö42: “Sözleri geçtiği ölçüde dile getiriyorlar.”

SONUÇ VE TARTIŞMA

Gerek dünyada gerekse ülkemizde STK'lar ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde; bu kuruluşların önemini ve gerekliliğini vurgulayan araştırmaların sınırlı kaldığı görülmüştür.

Yapılan araştırmalar, bütün sektörlerde STK'ların öneminin ve gerekliliğinin gün geçtikçe arttığını göstermektedir (Ghaus-Pasha, 2004; Lee, 2010; Özdemir, Başel ve Şenocak, 2009; Talas, 2011). Bu önem ve gerekliliği eğitim sektörü bünyesinde bulunan öğretmen görüşleri de desteklemektedir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu sivil toplum kuruluşlarının gerekli olduğunu düşünürken, az sayıda öğretmen gereksiz olduğunu düşünmektedir. STK'ların gerekli olduğunu savunan öğretmenlerin görüşlerinde; STK'ların toplumun ortak sesi olduğunu ve demokrasinin gereği STK'ların olması gerektiği yönünde görüşler bildirmişlerdir. Ayrıca örgütlenme, kendini ifade etme, toplumu bilinçlendirme, çağdaşlık ve devlet yönetimine yardım görüşlerinin az da olsa tekrarlandığı dikkat çekmektedir. Taş'ın (1995) yapmış olduğu çalışmada, öğretmenlerin eğitimle ilgili sivil toplum kuruluşlarından beklentilerini, eğitim sisteminin çözümünde MEB'e yardımcı olmaları olarak ifade etmiştir. Karakaya'nın (2001) yapmış olduğu araştırmada öğretmenlerin, eğitim sistemindeki genel sorunların çözümüne ve eğitime ilişkin kararlara katılabilmek için örgütlendiklerini belirtmiştir. Bu sonuçlar araştırmamızdaki sonuçları destekler niteliktedir.

Öte yandan, sivil toplum kuruluşlarının toplum tarafından desteklenmediğine ilişkin çok sayıda öğretmenin görüş bildirdiği görülürken, az sayıda öğretmen ise desteklendiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Desteklenmediğini savunan öğretmen görüşlerinden, bireylerde örgütlenme bilincinin olmaması, STK'ların siyasi ve ideolojik faaliyetlere yakın olmaları, bireylerin STK'lara karşı duyarsızlığı ve çekingenliği olduğuna dair ifadelerin sık kullanıldığı görülmüştür. Sivil toplum kuruluşlarının toplum tarafından desteklendiğini dile getiren az sayıda öğretmen; sorunları bireysel olarak dile getirmektense STK'lar ile dile getirmenin daha kolay olduğunu ve ideolojik sebeplerden desteklenmediğini belirtmişlerdir. Kahyaoğlu ve Kaya (2012) tarafından yapılan çalışmada; öğretmen adayları çevreyle ilgili sivil toplum örgütlerinin görevleri hakkında yeterli bilgiye sahipken, bunlardan bir bölümünü tanımamaları dikkat çekicidir. Bu durum Sivil toplum örgütlerinin çevre eğitimine yönelik faaliyetlere yer vermesine karşın ulusal anlamda amacına ulaşmadığını da ortaya koymaktadır. Ayrıca Aksu'nun (1998) yapmış olduğu araştırmada; öğretmenler sendikaların kuruluş ve çalışmaları ile ilgili yasal düzenlemelerin yetersizliği, sendikaların mesleki gelişmeyle ilgili çalışmalarının yetersizliği ve sendikal kararların etkisiz olmasını örgütlenme engeli olarak tanımlamışlardır. Öğretmen görüşlerine göre bu durum eğitim sendikalarının üstlendikleri işlevleri yerine getiremedikleri biçiminde yorumlanabilir. Bu sonuçlar araştırmamızın bulgularını destekler niteliktedir.

Ayrıca STK'ların eğitim politika ve uygulamalarında yer almadığını düşünen çok sayıda görüş, öğretmenler tarafından bildirilmiştir. Yer almadığını düşünen görüşlerde; hükümetlerin STK'ları dikkate almaması, STK'ların etkisizliği, STK'ların amacından uzaklaşması ve hükümetlerin kendi eğitim politikalarını uyguladıklarına dair görüşler öğretmenler tarafından belirtilmiştir. STK'ların eğitim politika ve uygulamalarında yer aldığını düşünen öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, eğitimle ilgili sorunların çözümünde, müfredat programlarının belirlenmesinde ve kalkınma planlarında yer aldığını düşünen öğretmen görüşleri bulunmaktadır. Top (1999) tarafından yapılan araştırmada, eğitim sendikasının kararlara katılma durumlarını araştırmıştır. Araştırmamızın sonucunda, mevcut eğitim sendikaların bakanlık merkezince alınan olumlu kararlara katıldıkları, ancak tek taraflı alınan kararlara karşı şerh koydukları ve reddettikleri belirlenmiştir. Bu sonuç, sendikaların karara katıldıklarına dair görüşleri desteklemektedir.

Öğretmenlerin çoğunluğu STK'ların eğitimle ilgili sorunları dile getirmediğini, az sayıda öğretmen ise dile getirdiğini ya da kısmen dile getirdiğini belirtmiştir. Dile getirmediğini savunan öğretmenler, eğitime yeterince önem verilmediğini ve STK'ların eğitimle ilgili sorunlarda ilgisiz ve yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir. Ayrıca STK'ların eğitim sorunlarını dikkate almaması ve sürekli değişen eğitim politikaları da sık rastlanan nedenler arasında yer almaktadır. STK'ların eğitimle ilgili sorunları dile getirdiği görüşünü belirten öğretmenler, STK'ların eğitimle ilgili

çalışmalarda fikirleri alındığı sürece ya da ilgilendiklerini göstermek için eğitim sorunlarını dile getirdiklerini belirtmişlerdir. Mundy ve Murpy (2001) yaptıkları çalışmada STK'ların eğitime dair sorunlarını dile getirmek adına baskıcı bir savunma rolü üstlendiklerini belirtmişlerdir. Bu görüş ile çalışmamızda STK'ların eğitimle ilgili sorunları dile getirmediğini belirten çok sayıda öğretmenin görüşü örtüşmemektedir.

Literatürde sivil toplum kuruluşlarına yönelik yapılan ve eğitime ilişkin birçok çalışmanın olduğu görülmektedir. Gemici'nin (2002) yaptığı "Eğitim Sendikalarının Okul Geliştirme Sürecine Etkileri" adlı çalışmasında sendika üyesi olanların, olmayanlara göre, eğitim sendikalarının okul geliştirme sürecine olumlu katkılarının olduğunu daha çok vurguladıkları sonucuna ulaşmıştır. Şirin'in (2008) yaptığı, "Eğitimin Siyasal İşlevleri ve Türkiye'de Sivil Toplum Örgütlerinin Bu İşlevlere İlişkin Görüşlerin Analizi" başlıklı çalışmasında, STK'ların eğitimde karar sürecine ya da alınacak karara katılma düzeylerini araştırmış ve STK'ların algılamalarında farklılıklar olduğu görülmüştür. STK'ların çoğunluğunun kısmen katıldıkları yönünde görüş bildirdikleri sonucuna ulaşmıştır.

ÖNERİLER

MEB tarafından eğitim çalışmalarında sivil toplum kuruluşlarına yer verilmesine rağmen bu çalışma, sivil toplum kuruluşlarının eğitime yeterince katkı sağlamadığını ve toplumun sivil toplum kuruluşlarına yeterince destek vermediğini ortaya koymuştur. Demokratik ve gelişmiş bir toplum olma yolunda bu eksikliklerin giderilmesinin topluma, bireylere ve sivil toplum kuruluşlarına fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının bu eksiklikleri giderebilmeleri için yapabilecekleri şu şekilde önerilebilir:

- Amaç ve faaliyetlerini toplantı veya yayın organları yoluyla açık bir şekilde ifade ederek eğitim çalışanlarını bilgilendirmeleri,
- Öğretmenleri örgütlenme konusunda bilinçlendirmeleri,
- Eğitimle ilgili değişikliklerde ve alınacak kararlarda toplumun görüşlerini alarak ilgili yönetim organlarına ulaştırmaları,
- Bireylerin STK'lara katılım ve katkıları hususunda çekingenliklere neden olan siyasi ve ideolojik faaliyetlerde bulunmamaları gerekir.

KAYNAKÇA

- Aksu, A. (1998). Öğretmenlerin sendikalaşma engelleri. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 24-30.
- Çaha, Ö. (2000). *Sivil toplum, aydınlar ve demokrasi*. İstanbul: İz.
- Çakır, M. (2006). *Sivil toplum kuruluşları ile eğitim kurumları ilişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Çankaya, İ. (2005). *Sivil toplum örgütlerinin eğitim amaçlı faaliyetleri: Elazığ ili sendika örneği*. (Yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Doğan, İ. (2000). *Sivil toplum*. İstanbul: Sistem.
- Eraslan, L. (2011). *Sivil toplum ve eğitim (ESTK)*. Ankara: Maya Akademi.
- Ghaus-Pasha, A. (2005). Role of civil society organizations in governance. In *6th Global Forum on Reinventing Government Towards Participatory and Transparent Governance*, Seoul.
- Gemici, Y. (2002). *Eğitim sendikalarının okul geliştirme sürecine etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Gözübüyük, M. (2002). *Türkiye'de demokrasileşme ve hoşgörü kültür ve eğitiminin yaygınlaştırılmasında sivil toplum kuruluşlarının yeri ve önemi*. (Yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Güneş, M. ve Güneş, H. (2003). *Türkiye'de eğitim politikaları ve sivil toplum*. Ankara: Anı.
- Habermas, G. (1999). *Kamusalığın dönüşümü*. İstanbul: Ayrıntı.

Kahyaoglu, M., Kaya, M., F. (2012). Öğretmen adaylarının çevre kirliliğine ve çevreyle ilgili sivil toplum örgütlerine yönelik görüşleri. *Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2, 1, 91-107.

Karakaya, H. (2001). *Öğretmenlerin örgütlenme nedenleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Keane, J. (1994). *Sivil toplum ve devlet*. İstanbul: Ayrıntı.

Lee, K. (2010). Civil society organizations and the functions of global health governance: what role within intergovernmental organizations?

MEB, 2013. *Elazığ ili 2011-2012 öğretim yılı istatistik bilgileri*. <http://elazig.meb.gov.tr/istatistik.php> internet adresinden 21/11/2013 tarihinde edinilmiştir.

Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis : an expanded sourcebook* (2nd Edition). Calif.: SAGE.

Mundy, K., & Murphy, L. (2001). Transnational advocacy, global civil society? Emerging evidence from the field of education. *Comparative Education Review*, 45,1, 85-126.

Özdemir, S., Başel, H., ve Şenocak, H. (2010). Sivil toplum kuruluşları (STK)'nın artan önemi ve Üsküdar'da faaliyet gösteren bazı STK'lar üzerine bir araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (56).

Özdemir, S. (2002). *Eğitimde örgütsel yenileşme*. Ankara: Pegem A.

Rose, P. (2009). NGO provision of basic education: alternative or complementary service delivery to support access to the excluded? *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 39, 2, 219-233.

Rugman, A. (2000). *Globalleşmenin Sonu*, (Çev. S. Eroğlu). Ankara: MediaCat.

Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 55, 459-496.

Şirin, H. (2008). *Eğitimin siyasal işlevleri ve Türkiye'deki sivil toplum örgütlerinin bu işlevlerine ilişkin görüşlerinin analizi*. (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Talas, M. (2011). Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi. *Türklük Bilim Araştırmaları*, 29, 387-401.

Taş, A. (1995). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin eğitim sendikalarından beklentileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Tekeli, İ. (2000). Sivil toplum kuruluşları ve yasalar-etik-deprem. *Sivil Toplum Kuruluşları ve Etik Sempozyumu*. İstanbul: Tarih Vakfı.

Tezcan, M. (2003). Cumhuriyetin 80. yılında ülkemizde eğitim sosyolojisi alanının durumu ve sivil toplum örgütleri. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 160, 63-70. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/160/tezcan.htm internet adresinden 12/11/2013 tarihinde edinilmiştir.

Top, S. (1999). *Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Örgütü'nde alınan kararlara eğitim sendikalarının katılımı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

TTK, (2010). *18. Milli Eğitim Şurası kararları*. <http://ttkb.meb.gov.tr/www/18-milli-egitim-surasi/icerik/20>, adresinden 20 Haziran 2013 tarihinde edinilmiştir.

Uğur, A. (1998). *Yeni demokrasinin yeni aktörleri: merhaba sivil toplum*. İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin.

Yılmaz, D. (2004). *Üniversiteler için vatandaşlık bilgisi* (3. Baskı). Konya: Çizgi.